

Obrazovna uloga javnog servisa i komunikacijski izazovi medijski posredovane nastave

Prethodno priopćenje, DOI 10.22522/cmr20210270, primljeno 9. svibnja 2021.

UDK: 366.636:37.09

.....

Vlatka Šelimber

Poslijediplomski interdisciplinarni sveučilišni studij Komunikologija, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku (doktorandica), Osijek, Hrvatska

E-adresa: vlatka.selimber@gmail.com

Igor Šelimber

E-adresa: igor.selimber@gmail.com

.....

Sažetak

Tijekom prvog vala pandemije koronavirusa u 2020. godini učitelji su pripremali nastavne jedinice koje su učenici pratili putem interneta ili televizijskih kanala. U ovom radu pozornost će se usmjeriti na obrazovnu ulogu javnog servisa u suvremenom svijetu u odnosu na mogućnosti koje pružaju nove tehnologije. Istovremeno, ispitat će se s kojim su se izazovima susreli učitelji koji su nastavu pripremali i provodili u novim okolnostima. Metodom polustrukturiranog intervjua s četiri učiteljice razredne nastave koje su pripremale ili provodile nastavu putem javnog servisa, pružit će se uvid u moguće metodološke razlike u pripremanju i izvođenju nastave s učenicima kada se ona odvija neposredno i putem medija, a predstaviti će se i komunikacijski izazovi koje takav način rada stavlja pred učitelje. Cilj rada je razmotriti ulogu javnog servisa u obrazovanju te komunikacijske i metodološke izazove koji se pojavljuju u medijski posredovanom nastavnom procesu, utvrditi prednosti i nedostaci takve nastave te njezin utjecaj na realizaciju odgojno-obrazovnih ishoda u Kurikulu. Iskustvo nastave na daljinu, koja je u drugom valu pandemije za učenike nižih razreda zamijenila, prema preporukama, uobičajeni model nastave u školi, daje naslutiti da je neposrednost u komunikaciji s učenicima najbolji oblik odgojno-obrazovnog procesa. Ipak, postavlja se pitanje za budućnost: može li se medijski posredovana nastava jednako kvalitetno pripremiti i provesti kao i nastava u učionici ili je za kvalitetan odgojno-obrazovni proces nužna neposredna komunikacija licem u lice? O tome će se promišljati jer pravo djece na temeljno obrazovanje koje je kvalitetno i dostupno treba zaštititi u svim okolnostima, pa tako i u postpandemijskom svijetu.

Ključne riječi: javni medijski servis, obrazovanje, nastava na daljinu, medijski posredovana nastava, odgojno-obrazovni proces, komunikacija

1. Uvod

„Apstraktnost se domogla i jedne od najvažnijih društvenih djelatnosti, školske nastave“, zamijetio je Viktor Žmegač u jednom od svojih *SMS eseja* (2010, str. 155). Pojavom pandemije koronavirusa njegova se tvrdnja pokazala u potpunosti točnom. Zbog opasnosti od širenja virusa, obrazovni sustav morao je pronaći nove prikladne načine kako bi se nastava mogla održavati, a učitelji, učenici (i njihovi roditelji) morali su se prilagoditi učenju na daljinu.

Tijekom prvog vala pandemije koronavirusa u 2020. godini, učitelji su pripremali nastavne jedinice koje su učenici pratili putem interneta ili televizijskih kanala. Budući da današnja tehnologija omogućava dvosmjerno komuniciranje u virtualnom prostoru, pa se samim time pretpostavlja da je komunikacija između učitelja i učenika ipak protočnija, postavlja se pitanje što je s televizijom kao javnim medijskim servisom, koja još uvijek funkcionira na principu jednosmjernosti. Kakva je obrazovna uloga javnih medijskih servisa u suvremenom svijetu u odnosu na mogućnosti koje pružaju nove tehnologije? Je li javna televizija medij na koji se i dalje može računati i zašto?

Poučavati učenike s malih ekrana sasvim je nova situacija u kojoj su se pak našli učitelji iza i ispred kamere. Bez prethodnog iskustva, razmišljajući u potpuno novim okvirima (ili – bolje rečeno – izvan okvira), stručni timovi učitelja pripremali su i provodili nastavu putem javnog servisa. Mogu li se u procesu medijski posredovane nastave utvrditi metodološke razlike u odnosu na uobičajenu nastavu u učionici, te koje komunikacijske izazove takav način rada stavlja pred učitelje, predmet je istraživanja ovoga rada.

2. Javni medijski servis i njegova načela

Tradicija javnih medijskih servisa potječe iz Europe – najstariji nacionalni javni servis na svijetu je *British Broadcasting Corporation* (BBC) (Word Economic Forum, 2020), koji se i danas ističe kao uzor ostalim javnim medijskim servisima (Car, 2007, str. 114). Mnogi su autori i organizacije dali svoj doprinos u definiranju pojma javnog medijskog servisa. U velikoj se mjeri poklapaju definicije UNESCO-a i Europske radiodifuzijske unije (EBU), čija je članica i Hrvatska radiotelevizija (HRT). Obje organizacije u svojim definicijama ističu da je javni medijski servis „stvoren za javnost, javno financiran i javnost ga nadzire“ (EBU, n.p.; Car, 2007, str. 114), a njegov sadržaj informira, obrazuje i zabavlja publiku, odnosno

građane (EBU, n.p.; Car, 2007, str. 114). Nadalje, navodi se da javni medijski servis nije ni komercijalan ni u državnom vlasništvu, iako jest zakonski reguliran, a kao takav, slobodan je od političkih i komercijalnih utjecaja. Obje organizacije javni medijski servis prepoznaju kao temelj demokratskih društava (EBU, n.p.; Car, 2007, str. 114).

UNESCO (2005, str. 15-16) kao načela na kojima funkcionira svaki javni medijski servis navodi univerzalnost, raznolikost, neovisnost i prepoznatljivost. Deklaracija EBU-a o temeljnim vrijednostima javnih medijskih servisa (2012, str. 4-5), koju potpisuje i HRT, zagovara načela univerzalnosti (što podrazumijeva ponuditi sadržaj za sve društvene skupine i njime dosegnuti sve građane koji javni servis i financiraju), zatim neovisnosti, izvrsnosti, raznolikosti, odgovornosti i inovativnosti. Viktorija Car (2007, str. 115-117) navedena načela proširuje navodeći točne, nepristrane i pravodobne informacije, potporu kreativnom stvaralaštvu, funkciju javnog foruma, aktivnu ulogu građana, profesionalnu odgovornost u službi javnog interesa, javnost djelovanja i javni nadzor, financijsku stabilnost, potporu tehnološkom razvoju te obrazovnu funkciju.

Kritiku javnim medijskim servisima uputila je Marina Mučalo (2004, str. 46) primjetivši da su „javni (su) servisi počeli znatno mijenjati stil i satnicu svojih programskih shema pokušavajući parirati komercijalnim medijima, a prihvaćajući pritom ukus većine. Time su sve bliži komercijalnim shemama, a sve dalji od prvotne uloge javnih medija.“

3. Obrazovna uloga javnog servisa

Pobliže obrazlažući obrazovnu ulogu javnog servisa, Viktorija Car (2007, str. 116) navodi da je zadatak javnog servisa „podupirati znanje, promovirati učenje i ponuditi raznolike obrazovne sadržaje“, jasno naglašavajući da televizijski obrazovni program ne može zamijeniti obrazovni sustav države.

Titula predvodnika u stvaranju obrazovnih televizijskih sadržaja također pripada BBC-ju, koji od 1924. godine emitira nacionalni obrazovni program (Auckland, 2008, str. 1). Od tada do danas taj se program razvijao i širio te bojnim inovativnim idejama poslužio kao inspiracija ostalim javnim medijskim servisima u stvaranju što kvalitetnijeg programa. Obrazovnu ulogu televizije pružanjem informacija i poticanjem zanimanja za različite teme prepoznali su i Armstrong i Weeds (2005, str. 25), ističući da ta funkcija televizije

„koristi gospodarstvu kroz stvaranje obrazovanije i produktivnije radne snage“ kao što to čini i formalno obrazovanje.

Grummell (2009, str. 1, 14) pak upozorava da su europski javni servisi godinama marginalizirali obrazovni program, podilazeći komercijaliziranim sadržajima poput edinfotainmenta koji obrazovne sadržaje predstallaju kroz zabavne informacije. „Obrazovni karakter i procesi učenja svojstveni javnim servisima“, navodi Grummell (2009, str. 23), „imaju središnju ulogu u razvoju znanja i građanske participacije koja je vitalna za zrelo demokratsko društvo.“

4. Zahtijevaju li nove okolnosti isključivo nove medije?

George Auckland (2008, str. 19-20), dugogodišnji zaposlenik i rukovoditelj Inovacija na BBC Learningu, navodi kako je nedostatak javnog medijskog servisa u kontekstu obrazovanja to što svi gledatelji gledaju istu verziju programa koja se ne mora nužno podudarati s njihovim znanjima i interesima. Prepoznaje i problem asimetričnosti koji komunikaciju provodi u samo jednom smjeru – javni medijski servis emitira sadržaj, a publika ga konzumira.

Slično u svom masmedijskom modelu učenja na daljinu obrazlažu Depover i Orivel (2013, str. 34-35) navodeći kao njegove prednosti lakoću i brzinu kojom se može dosegnuti široka skupina učenika. Otegotna je okolnost što se obrazovni sadržaji teško mogu prilagoditi svakom učeniku individualno, a za povratne informacije moraju se koristiti drugi kanali. Javni medijski servisi zato su se morali prilagoditi, a rješenje su pronašli u stavljanju dijela sadržaja na online platforme. Izašli su iz zone komfora jednosmjernosti nudeći svoje sadržaje i u virtualnom svijetu koji se zasniva na dvosmjernosti i interakciji. Isto je učinio i HRT omogućivši korisnicima da obrazovne sadržaje konzumiraju na specijaliziranoj internetskoj stranici *skolski.hrt.hr*, a nastavne sadržaje *Škole na Trećem* (kako su nazvali školsku nastavu emitiranu u njihovom programu) korisnici mogu ponovno pregledavati na istoimenom YouTube kanalu i *online* platformi HRTi.

U okolnostima pandemije koronavirusa, koja je izazvala povijesni poremećaj u obrazovanju zatvorivši vrata škola za gotovo 1,6 milijardi učenika diljem svijeta (UN, 2020, str. 2), države su se našle pred izazovom kako osigurati nastavak kvalitetnog obrazovanja. Podaci Zajedničke baze podataka UNESCO-a, UNICEF-a i Svjetske banke (UN, 2020, str. 13) o odabiru

medija za učenje na daljinu u nižim razredima osnovne škole u europskim državama u svibnju i lipnju 2020. godine, pokazuju da su se sve države u procesu školovanja na daljinu odlučile za korištenje *online* platformi, za televiziju se odlučilo više od 45 posto država, a nešto više od 25 posto odlučilo se za radio i učenje putem papirnatih materijala (*paper-based learning*). U svim državama obuhvaćenima Zajedničkom bazom podataka u svibnju i lipnju 2020., 75 posto učitelja u primarnom obrazovanju nastavilo je rad na daljinu uz pomoć televizije ili radija (UN, 2020, str. 15).

Iako su online platforme u prednosti po pitanju olakšane komunikacije jer omogućavaju dvosmjernost, obrazovni se sustav ne može osloniti na njihovo isključivo korištenje. Kao neke od razloga možemo navesti nedostatak potrebne tehničke opreme, nedovoljnu jakost internetskog signala, nesnalaženje u korištenju različitih *online* alata, potrebu za upotrebom licenciranih programa, korištenje interneta pod nadzorom roditelja za mlađe dobne skupine. I u novom dobu tradicionalni mediji imaju svoje mjesto u ostvarivanju prava na obrazovanje.

5. Škola na Trećem

Sredinom ožujka 2020. godine, neposredno prije prvog „zaključavanja“ gospodarskih i društvenih aktivnosti u Hrvatskoj, Hrvatska radiotelevizija emitirala je prvi nastavni sat *Škole na Trećem*, koji je nastao u suradnji s Ministarstvom znanosti i obrazovanja.

Prema riječima voditeljice projekta *Škola na Trećem* Rahele Štefanović, Hrvatska radiotelevizija pokrenula je projekt namijenjen učenicima nižih razreda osnovne škole u samo tri dana (Večernji list, 2021). U *Školu na Trećem* bilo je uključeno više od 120 zaposlenika Hrvatske radiotelevizije te preko 60 učiteljica i učitelja. Emitiranjem nastavnih sadržaja na Trećem programu Hrvatske radiotelevizije, osiguran je kontinuirani nastavak odgojno-obrazovnog procesa za učenike od 1. do 4. razreda hrvatskih osnovnih škola i tijekom prvog vala pandemije koronavirusa (Tportal, 2020). U medijima se pisalo da je *Škola na Trećem* poslužila kao uzor BBC-ju i drugim javnim medijskim servisima te da su na projekt dobro reagirale i institucije poput EBU-a (Večernji list, 2020; The Dubrovnik Times, 2020; Tportal, 2020). Početkom 2021. godine *Škola na Trećem* bila je nominirana za nagradu *Večernjakova ruža* u kategoriji TV emisija godine (Večernji list, 2021).

Osim na televizijskom programu, sadržajima *Škole na Trećem* moguće je ponovno pristupiti na istoimenom YouTube kanalu i online platformi HRTi.

6. Profesionalni i komunikacijski izazovi u pripremi i provođenju medijski posredovane nastave – ciljevi i metoda istraživanja

Projekt *Škole na Trećem* privukao je pozornost mnogih, pa tako i autorâ ovoga rada. Promišljanje o komunikacijskom aspektu koji se nalazi u pozadini realizacije takvog projekta otvorilo je brojna pitanja. Jednosmjernost televizijskoga ekrana je neupitna, a poučavanje najmlađih školaraca u uobičajenoj nastavi neizvedivo je bez dvosmjerne komunikacije. Cindrić, Miljković i Strugar (2010, str. 53), pozivajući se na Rainera Winkela, definiraju nastavu kao komunikacijski proces koji se temelji na jedanaest aksioma. Autori zaključuju da bi “poučavanje i učenje trebalo (bi) biti usmjereno na učenika, kooperativnije, transparentnije i manje podložno smetnjama” (Cindrić, Miljković, Strugar, 2010, str. 54).

Kako, dakle, u okolnostima nastave na daljinu ispuniti temeljne postulate obrazovnog procesa, pitanje je koje se nameće samo od sebe. I pred učitelje, i pred javni medijski servis nesumnjivo su stavljeni veliki profesionalni i komunikacijski izazovi u pripremi i provođenju nastave u novim okolnostima.

Ciljevi istraživanja su utvrđivanje komunikacijskih i metodoloških izazova koji se pojavljuju u medijski posredovanom nastavnom procesu te prednosti i nedostataka takve nastave, kao i njezinog utjecaja na realizaciju odgojno-obrazovnih ishoda u Kurikulu. Za potrebe provedbe istraživanja korištena je kvalitativna metoda s obzirom na to da je “primjerenija istraživanjima koja bi trebala pružiti detaljan opis, ... ili općenito produbiti i proširiti spoznaje o izučavanoj pojavi” (Milas, 2009, str. 579). Riječ je o metodi polustrukturiranog dubinskog intervjua koja je pogodna za korištenje kada se do podataka može doći jedino putem odgovora ispitanika (Tkalac Verčić, Sinčić Čorić, Pološki Vokić, 2010, str. 109).

Za provođenje intervjua izrađena su dva plana razgovora s okvirnim pitanjima i mogućnošću intervencije moderatora da potpitanjima produbi razgovor o određenoj temi. Oba plana razgovora podijeljena su na dvije tematske cjeline: nastava u učionici i medijski posredovana nastava. Jedan plan razgovora bio je pripremljen za tzv. učiteljice scenaristice koje su

pripremale nastavni sadržaj, a drugi za tzv. televizijske učiteljice koje su provodile nastavu putem javnog servisa. Planovi razgovora za obje skupine ispitanica bili su vođeni istom idejom – usporedbom načina rada u učionici i medijski posredovane nastave – a sadržavali su 19, odnosno 20 otvorenih pitanja.

Uzorak na kojem je proveden polustrukturirani intervju bio je namjeran, izabran prema odluci istraživača koji su procijenili da im ispitanice mogu “ponuditi najbolje informacije za ostvarivanje ciljeva istraživanja” (Tkalac Verčić, Sinčić Ćorić, Pološki Vokić, 2010, str. 77). U istraživanju su sudjelovale četiri učiteljice razredne nastave koje su svojim odgovorima pružile uvid u moguće metodološke razlike u pripremanju i izvođenju nastave s učenicima, kada se ona odvija neposredno i putem medija, a otkrile su i komunikacijske izazove koje takav način rada stavlja pred učitelje. Od četiri sudionice u istraživanju, dvije su radile na pripremi nastavnih sadržaja, odnosno scenarija poučavanja pojedinih nastavnih predmeta (tzv. učiteljice scenaristice), dok su druge dvije provodile nastavni sat izlažući učenicima sadržaj putem malih ekrana (tzv. televizijske učiteljice).

Polustrukturirani dubinski intervjui provedeni su u ožujku 2021. godine putem internetske platforme Zoom. Razgovori sa svakom ispitanicom snimani su uz njihov pristanak te su u prosjeku ukupno trajali 45 minuta. Prije provođenja intervjua, ispitanice su primile obrazac za informirani pristanak na temelju kojeg im je zajamčena povjerljivost podataka i anonimnost. Prilikom provođenja razgovora istraživači su izrađivali bilješke s informacijama koje su zatim saželi i kodirali u “kategorije koje omogućuju usporedbu stvari u istoj kategoriji i između kategorija” (Maxwell, 2009, str. 237). Istraživači su postavili sljedeće kategorije: (1) organizacijska struktura pripreme i provedbe medijski posredovane nastave, (2) priprema nastave u učionici, (3) priprema medijski posredovane nastave, (4) provedba nastave u učionici, (5) provedba medijski posredovane nastave, (6) povratna informacija i komunikacijski izazovi, (7) prednosti i nedostaci nastave u učionici i medijski posredovane nastave.

6.1. Kako nastaje Škola na Trećem? Organizacijska struktura pripreme i provedbe medijski posredovane nastave

Provodeći istraživanje, autori ovog rada došli su do shematskog prikaza organizacijske strukture pripreme i provedbe medijski posredovane nastave na Trećem programu Hrvatske televizije.

Škola na trećem

Slika 1. Organizacijska struktura pripreme i provedbe medijski posredovane nastave na Trećem programu Hrvatske televizije

Škola na Trećem utemeljena je na odlukama o donošenju kurikulu za pojedine nastavne predmete koje je donijelo Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Na temelju kurikula izrađuju se godišnji izvedbeni kurikuli koji uključuju planiranje tema u sklopu kojih se realiziraju propisani odgojno-obrazovni ishodi te redoslijed i vrijeme realizacije.

Organizacijsku strukturu *Škole na Trećem* moguće je predočiti podjelom sudionika u timove. Obrazovni tim čine voditelj tima (viši savjetnik Agencije za odgoj i obrazovanje), koordinatori podtimova (učitelji) te tri tročlana podtima za svaki razred (tzv. učitelji scenaristi).

Voditelj tima u suradnji s koordinatorima podtimova dodjeljuje zadatke učiteljima scenarijima, pregledava i recenzira izrađene obrazovne materijale. Učitelji scenaristi pripremaju obrazovne materijale, osmišljavaju i izrađuju primjere, zadatke i digitalne obrazovne materijale te predlažu nastavna pomagala za izvođenje nastave. Članovi TV tima medijski su profesionalci, zaposlenici Hrvatske radiotelevizije, poput urednika, scenografa, lektora, fonetičara, rekvizitera, snimatelja i ostalih medijskih djelatnika koji su dali svoj doprinos nastajanju *Škole na Trećem*. Nakon što se pripremi scenarij koji je usuglašen i odobren na svim organizacijskim razinama, a članovi TV tima zaključče da je on provediv, TV učitelj dobiva scenarij poučavanja i priprema se za njegovu izvedbu i snimanje. Zajedničkom suradnjom obrazovnog tima, TV tima i TV učitelja nastaje konačan proizvod obrazovnog karaktera emitiran pod nazivom *Škola na Trećem*.

6.2. Priprema medijski posredovane nastave

Nastavni je sat najmanja organizacijska jedinica nastavnog rada i u većini zemalja svijeta ograničena je na trajanje od 45 minuta. Prilikom pripreme, učitelji trebaju unaprijed promišljati o izvođenju nastavnog sata (Poljak, 1988, str. 113). Strukturiranje ili artikulacija nastave s obzirom na njezinu unutarnju strukturu, prema Poljaku (1988, str. 185), sadrži sljedeće etape: „pripremanje učenika za nastavu, obradu novih nastavnih sadržaja, uvježbavanje, ponavljanje i provjeravanje“.

Uspoređujući pripremanje za nastavu u učionici i medijski posredovanu nastavu, ispitanice su navele da se razrada pripreme za medijski posredovanu nastavu ne razlikuje od pripremanja za nastavu u učionici, uz napomenu da je dodatnu pozornost potrebno posvetiti televizičnosti sadržaja te tehničkim i prostornim ograničenjima studija.

Prilikom izrade scenarija poučavanja, prema navodima ispitanica, najizazovnije je sažeti uobičajeni nastavni sat u skraćeno vremensko trajanje (15 minuta), voditi računa o dinamici i raznolikosti pripremljenih sadržaja. Učiteljice scenaristice izazovnim su ocijenile i pronalazak primjerenih vizualnih i tekstualnih sadržaja koji ne podliježu zaštiti autorskih prava, pritom ističući kako im u tom dijelu veliku podršku daje HTV ustupanjem svojih materijala (fotografije, videosnimke, zvučni zapisi).

Kod vrednovanja usvojenosti odgojno-obrazovnih ishoda, ovisno o dobi učenika, ispitanice su izrazile određenu nesklonost planiranju aktivnosti koje zahtjevaju neophodnu dvosmjernu komunikaciju.

6.3. Provedba medijski posredovane nastave

Prilikom izvođenja nastave u učionici koriste se brojne nastavne metode poput razgovora, usmenog izlaganja ili ilustrativnih radova (Cindrić, Miljković, Strugar, 2010, str. 147-168). Osim nastavnih metoda, planiraju se i oblici rada kao što su, primjerice, rad u parovima, grupni rad, individualni rad te frontalni rad (Poljak, 1988, str. 156-166).

Odgovori ispitanica pokazali su da su metode, oblici rada kao i nastavna sredstva i pomagala unaprijed određeni scenarijem poučavanja, uz mogućnost nadopune, i temelje se na frontalnoj izvedbi.

Na pitanje koje se razlike mogu uočiti u primjeni nastavnih metoda i oblika rada, ispitanice su istaknule da se, za razliku od učioničke nastave, u medijski posredovanoj nastavi nastavni sadržaji prezentiraju isključivo frontalnim radom. Takav *ex cathedra* način poučavanja u učionici je posljednjih godina sveden na minimum kako bi se učenike što više potaknulo na aktivno sudjelovanje u nastavnom procesu.

Uspoređujući korištenje nastavnih pomagala pri izvođenju nastave u učionici i medijski posredovane nastave, ispitanice su navele da ne postoje veće razlike. TV učiteljice navele su da dobivaju već pripremljene scenarije i digitalne materijale, na čiji sadržaj mogu utjecati. Isto se odnosi i na nastavna pomagala koji se koriste u izvedbi nastave, pri čemu je istaknuta velika pomoć HTV-a.

TV učiteljice koje su sudjele u istraživanju, izazovima u provedbi smatraju upoznavanje i usvajanje tjednog scenarija poučavanja s obzirom na to da ga moraju detaljno usvojiti kako bi njihovo izlaganje teklo bez zastajkivanja. Zatim trajanje nastavnog sata koje je tri puta kraće od uobičajenog, te je mala mogućnost pogreške pri slijeđenju scenarija poučavanja – teži se tome da se nastavni sat provede u za to predviđenom vremenu, bez previše ponavljanja. Na televiziji su uočljivi i najsitniji detalji, istaknule su ispitanice, zato je potrebno na njih posebno obraćati pažnju (na primjer, trese li se ploča kod pisanja). Izazovnim su istaknule i snalaženje u scenskom prostoru te korištenje rekvizita.

Različiti oblici samovrednovanja predviđeni scenarijem poučavanja koristili su se kod provjeravanja razine usvojenosti ishoda.

6.4. Povratna informacija i komunikacijski izazovi

Budući da je nastava dvosmjerni proces, ključno je pravovremeno raspolagati kvalitetnim povratnim informacijama koje će utjecati na daljnji tijek poučavanja.

Na pitanje kako su dolazile do povratnih informacija, učiteljice scenaristica odgovorile su da su povratne informacije najčešće dobivale od ostalih članova tima i kolega iz škole u kojoj su zaposlene. Za razliku od učiteljica scenaristica, TV učiteljice povratne su informacije dobivale najčešće u obliku e-pošte, likovnih radova i fotografija koje su pristizale od učenika iz Hrvatske i susjednih zemalja. Ravnatelj HRT-a istaknuo je da je pristiglo više od 100.000

dječjih radova (Tportal, 2020). Vrlo malo povratnih informacija stizalo je od roditelja, a zabilježeno je nekoliko negativnih komentara u vezi s dinamikom izvođenja nastave.

Komunikacijski najizazovnije, učiteljicama scenaristicama, bilo je osmišljavati scenarij koji će biti poticajan za učenike kako ne bi bili samo pasivni konzumenti nastavnih sadržaja te pripremiti prikladan nastavni sadržaj, koji će biti dinamičan, raznolik i zanimljiv, za isključivo frontalni oblik rada. TV učiteljice izazovom pak smatraju suradnju s fonetičarima koji im pomažu da se profesionalno pripreme za izlaganje nastavnog sadržaja. Navele su i obraćanje pažnje na dikciju, držanje i odijevanje prikladno za TV kamere, pri čemu se trebaju izbjegavati određeni uzorci ili boje. Osjećaj odgovornosti za prezentirani sadržaj također je jedan od izazova koje su ispitanice izdvojile jer je prostor u kojem djeluju javan.

6.5. Prednosti i nedostaci nastave u učionici i medijski posredovane nastave

Istraživanje je pokazalo da oba načina poučavanja imaju svoje prednosti i nedostatke.

Tablica 1. Prednosti i nedostaci nastave u učionici i medijski posredovane nastave

Nastava u učionici	Medijski posredovana nastava
Prednosti	Prednosti
izravna dvosmjerna komunikacija s naglaskom na neverbalnu	dobra dopuna nastavi u učionici
mogućnost utjecanja na dinamiku nastavnog sata izmjenom različitih metoda rada	razvijanje samostalnosti u radu učenika
neposredna uključenost učenika u rad	dostupnost svim učenicima koji ne mogu pohađati nastavu u učionici
osjećaj stvarnog raspoloženja učenika	za utvrđivanje gradiva
međuvršnjačka komunikacija	inspiracija drugim učiteljima za unaprjeđenje svog rada
Nedostaci	Nedostaci
nemogućnost održavanja takve nastave u okolnostima kao što su pandemijske	smanjena motivacija učenika
	izostanak komunikacije učitelja s učenicima i međuvršnjačke komunikacije
	nedostatna povratna informacija
	provjera usvojenosti odgojno-obrazovnih ishoda isključivo na razini samovrednovanja i uz djelomičnu povratnu informaciju

7. Zaključci i preporuke – što smo saznali, a što bismo trebali uzeti u obzir?

Hrvatska radiotelevizija učinila je obrazovanje jednako dostupno svim učenicima nižih razreda osnovne škole. *Škola na Trećem* istaknula se visokom razinom produkcije, a medijski profesionalci dali su doprinos televizičnosti obrazovnog sadržaja. Ustupanjem svojih zapisa pomogli su realizaciji nastave upotpunjene raznolikim primjerima kako bi se učenicima što više približio nastavni sadržaj. Hrvatska radiotelevizija omogućila je ponovnu reprodukciju nastavnih sadržaja na YouTube kanalu i online platformi HRTi.

Nastava u učionici nezamjenjiva je zbog neposredne komunikacije, međuvršnjačke komunikacije i neverbalne komunikacije koja daje povratnu informaciju na licu mjesta i utječe na tijek nastavnog procesa i poučavanja. Medijski posredovana nastava u planiranju i pripremi nije znatno odstupala od uobičajenih nastavnih metoda. U oblicima rada vidljivo je ograničenje samo na frontalni rad zbog nemogućnosti ostvarivanja izravne dvosmjerne komunikacije, što je predstavljalo veliki komunikacijski izazov u pripremi i provedbi medijski posredovane nastave.

Razmatrajući realizaciju odgojno-obrazovnih ishoda u školskoj godini 2019./2020., uočena je neusklađenost zbog autonomije učitelja prilikom izrade godišnjih izvedbenih kurikuluma. Poučeni iskustvom, tijekom školske godine 2020/2021. uočena je ujednačenost, čemu je pridonijela objava prijedloga godišnjih izvedbenih kurikuluma na mrežnim stranicama Ministarstva znanosti i obrazovanja.

I nakon pandemije preporučljivo je televizijski obrazovni program razvijati u smjeru Škole na Trećem s obzirom na to da služi kao dobra dopuna u ponavljanju nastavnih sadržaja i potiče samostalan rad učenika. Usklađenost godišnjih izvedbenih kurikuluma na nacionalnoj razini ključna je u tom procesu kako bi učenici zaista mogli dopuniti svoje znanje ili ponavljati nastavni sadržaj.

Kako bi nastavni sadržaj ostvario svoj potencijal u potpunosti, bilo bi poželjno na sustavniji način omogućiti povratnu informaciju svim sudionicima pripreme i provedbe medijski posredovane nastave.

Literatura

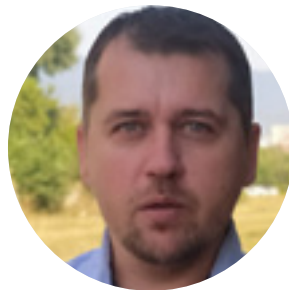
- Armstrong, M., Weeds, H. (2005). Public service broadcasting in the digital world. U: Seabright, P., von Hagen, J. (ur.), *The Economic Regulation of Broadcasting Markets. Evolving Technology and Challenges for Policy* (pp. 81–149). Cambridge: Cambridge University Press.
- Auckland, G. (2008). Educational Services by BBC Public Service Broadcasting in the New Era. *NHK Broadcasting Studies*, 6, 1–20.
- Barbarić, T., Hina (2020). Završila 'Škola na Trećem' pokrenuta zbog koronavirusa. Tportal.hr. Dostupno na: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/završila-skola-na-trecem-pokrenuta-zbog-koronavirusa-20200603>, 29. rujna 2021.
- Car, V. (2007). Konvergirani javni medijski servis. *Politička misao*, XLIV (2), 113–127.
- Carević, I. (2021). Rahela Štefanović: Škola na Trećem bio je nestvarno intenzivan projekt za sve koji su sudjelovali. *Vecernji.hr*. Dostupno na: <https://www.vecernji.hr/showbiz/rahela-stefanovic-skola-na-trecem-bio-je-nestvarno-intenzivan-projekt-za-sve-koji-su-sudjelovali-1468209>, 29. rujna 2021.
- Cindrić, M., Miljković, D., Strugar, V. (2010). *Didaktika i kurikulum*. Zagreb: IEP-D2.
- Depover, C., Orivel, F. (2013). *Developing countries in the e-learning era: Fundamentals of Educational Planning No. 96*. Paris: UNESCO.
- EBU (2012). Empowering Society: A declaration on the core values of public service media. Dostupno na: https://www.ebu.ch/files/live/sites/ebu/files/Publications/EBU_Empowering-Society_EN.pdf, 29. rujna 2021.
- EBU (n.p.). What is public service media? Dostupno na: <https://www.ebu.ch/about/public-service-media>, 29. rujna 2021.
- Grummell, B. (2009). The Educational Character of Public Service Broadcasting: From Cultural Enrichment to Knowledge Society. *European Journal of Communication*, 24 (5), 267–285.
- Hutt, R. (2020). This is how the world's oldest broadcaster plans to keep culture alive during quarantine. *World Economic Forum*. Dostupno na: <https://www.weforum.org/agenda/2020/03/this-is-what-the-bbc-is-doing-for-uk-audiences-during-the-coronavirus-pandemic/>, 29. rujna 2021.
- Kovačević, L. (2020). Naš model škole na daljinu preuzimaju Britanci i BBC. *Vecernji.hr*. Dostupno na: <https://www.vecernji.hr/vijesti/nas-model-skole-na-daljinu-preuzimaju-britanci-i-bbc-1393038>, 29. rujna 2021.
- Maxwell, J. A. (2009). Designing a Qualitative Study. U: Bickman, L., Rog, D. J. (ur.), *The SAGE Handbook of Applied Social Research Methods* (pp. 214–255). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Milas, G. (2009). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Mučalo, M. (2014). Javni servisi ili komercijalni sadržaji? *Politička misao*, XLI (1), 42–54.
- Poljak, V. (1988). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Thomas, M. (2020). Croatian televised education model to be introduced in UK by BBC“, *TheDubrovnikTimes.com*. Dostupno na: <https://www.thedubrovniktimes.com/news/croatia/item/8690-croatian-televised-education-model-to-be-introduced-in-uk-by-bbc>, 29. rujna 2021.
- Tkalac Verčić, A., Sinčić Ćorić, D., Pološki Vokić, N. (2010). *Priručnik za metodologiju istraživačkog rada*. Zagreb: M.E.P. d.o.o.
- UN (2020). Policy Brief: Education during COVID-19 and beyond. Dostupno na: <https://unsdg.un.org/resources/policy-brief-education-during-covid-19-and-beyond>, 29. rujna 2021.
- Žmegač, V. (2010). *SMS eseji*. Zagreb: Profil.

Vlatka Šelimber

Vlatka Šelimber završila je Fakultet političkih znanosti u Zagrebu. Radno iskustvo stjecala je u odnosima s javnošću u privatnom, neprofitnom i javnom sektoru. Pohađa poslijediplomski studij komunikologije, a neke od tema za koje se zanima su struka odnosa s javnošću i njezin razvoj, komuniciranje javne uprave, politička komunikacija te primjena digitalnih komunikacijskih alata. Koautorica je priručnika za komuniciranje u javnom i neprofitnom sektoru Komunikacija od A do uprava.

Igor Šelimber

Igor Šelimber stekao je zvanje profesora matematike i fizike na Odjelu za matematiku Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Višegodišnje iskustvo u radu s učenicima stjecao je održavanjem nastave matematike u Strukovnoj školi Đurđevac. Područja njegova istraživačkog interesa su praćenje didaktičko-metodičkog oblikovanja nastavnog procesa i komunikacijskih izazova u nastavi.